

I. DER CHARAKTER DER ANTHROPOSOPHIE

Den Menschen zu betrachten, gilt einem seit den ältesten Zeiten vorhandenen Gefühle als der würdigste Zweig des menschlichen Forschens. Wer nun auf sich wirken läßt, was im Laufe der Zeiten als Erkenntnis der menschlichen Wesenheit zutage getreten ist, der kann leicht entmutigt werden. Eine Fülle von Meinungen bietet sich dar als Antworten auf die Frage: Was ist der Mensch, und welches Verhältnis hat er zum Weltall? Die mannigfaltigsten Unterschiede zwischen diesen Meinungen treten dem Nachsinnen gegenüber. Es kann sich daraus die Empfindung ergeben, daß der Mensch zu solcher Forschung nicht berufen sei, und daß er darauf verzichten müsse, etwas zu erreichen, was dem genannten Gefühle Befriedigung gewähren kann.

Ist solche Empfindung berechtigt? Sie könnte es nur sein, wenn die Wahrnehmung verschiedener Ansichten über einen Gegenstand ein Zeugnis dafür wäre, daß der Mensch unfähig ist, etwas Wahres über den Gegenstand zu erkennen. Wer ein solches Zeugnis annehmen wollte, der müßte glauben, daß sich das ganze Wesen eines Gegenstandes auf einmal dem Menschen erschließen sollte, wenn von Erkenntnis überhaupt die Rede sein könne. Nun aber steht es mit der menschlichen Erkenntnis nicht so, daß sich ihr das Wesen der Dinge auf einmal ergeben kann. Es ist mit ihr vielmehr so, wie mit dem Bilde, das man zum Beispiel von einem Baume von einer gewissen Seite aus malt oder photographisch aufnimmt. Dieses Bild gibt das Aussehen des Baumes, von einem gewissen Gesichtspunkte aus, in voller Wahrheit. Wählt man einen anderen Gesichtspunkt, so wird das Bild ganz anders. Und erst eine Reihe von Bildern, von den verschiedensten Gesichtspunkten aus, kann durch das Zusammenwirken eine Gesamtvorstellung des Baumes geben.

So aber kann der Mensch auch nur die Dinge und Wesenheiten der Welt betrachten. Alles, was er über sie sagen kann, *muss* er als Ansichten sagen, die von verschiedenen Gesichtspunkten aus gelten. So ist es nicht bloß bei der sinnenfälligen Beobachtung der Dinge, so ist es auch im Geistigen. Man darf sich in Bezug auf das letztere nur nicht durch obigen Vergleich beirren lassen, und sich etwa für die Verschiedenheit der Gesichtspunkte eine Vorstellung machen, die mit etwas Räumlichem zu tun hat. - Jede Ansicht kann eine wahre sein, wenn sie treu

I. CHARAKTER ANTROPOSOFIE

Zaoberať sa človekom je tým, čo sa v ľudstve od najstarších čias pociťuje ako najvýznamnejšie odvetvie ľudského bádania. Kto však na seba nechá pôsobiť to, čo tu v priebehu času vystúpilo ako poznanie ľudskej bytosti, ten môže ľahko stratiť odvahu. Ako odpoveď na otázku: Kto je človek a aký vzťah má k celku sveta? sa tu ponúka množstvo názorov a medzi týmito názormi sa pri ich skúmaní ukazujú tie najrozličnejšie rozdiely. Z toho môže vzniknúť dojem, že človek k takému bádaniu vôbec nie je povolaný a že by sa mal vzdať úsilia o dosiahnutie niečoho, čo môže vyššie spomínanému pociťovaniu poskytnúť uspokojenie.

Je taký dojem oprávnený? Oprávneným by mohol byť len vtedy, ak by existencia rôznych náhľadov na jeden predmet bola dôkazom toho, že človek nie je schopný spoznať o predmete nič pravdivého. Ten, kto by chcel prijať takýto dôkaz, musel by veriť, že ak sa hovorí o poznaní vôbec, tak by sa celá podstata predmetu mala človeku odhaliť naraz. S ľudským poznaním to však tak vôbec nie je, že sa mu podstata veci otvára naraz. Oveľa viac je to s ním ako napríklad s obrazom nejakého stromu, ktorý človek namaluje či odfotografuje z jednej určitej strany. Tento obraz podáva vzhľad stromu z jedného určitého hľadiska v plnej pravde. Ak však zvolíme iné stanovisko, obraz sa úplne zmení. A až celý rad obrazov z rôznych stanovísk môže vzájomným spolupôsobením podať celkovú predstavu stromu.

A práve iba tak sa človek môže zaoberať vecami a bytosťami sveta. Všetko, čo on o nich dokáže povedať, *musí* povedať ako náhľady, ktoré sú z rôznych hľadísk platné. A nie je to tak len pri zmyslovom pozorovaní vecí, je to tak i v duchovne. Len sa človek nesmie nechať vo vzťahu na vyššie povedané pomýliť a urobiť si napríklad o rozličnostiach hľadísk predstavu, ktorá má niečo spoločné s priestorovosťou. - Každý náhľad môže byť správny, keď verne

das Beobachtete wiedergibt. Und sie ist erst dann widerlegt, wenn nachgewiesen ist, daß ihr eine andere berechtigterweise widersprechen darf, welche *von demselben* Gesichtspunkte aus gegeben ist. Ein Unterschied hingegen von einer Ansicht, die von einem anderen Gesichtspunkt aus gegeben ist, besagt in der Regel nichts. Wer diese Sache so faßt, der ist gegen den leichtwiegenden Einwand geschützt, daß *jede* Meinung bei solcher Auffassung gerechtfertigt erscheinen müsse. So wie das Bild eines Baumes eine ganz bestimmte Gestalt haben muß von Einem Gesichtspunkte aus, so muß auch eine geistige Ansicht von Einem Gesichtspunkte aus eine solche haben. Doch aber ist klar, daß man einen Fehler in der Ansicht erst nachweisen kann, wenn man sich über den Gesichtspunkt klar ist, von welchem aus sie gegeben ist.

Man käme in der Welt menschlicher Meinungen viel besser zurecht, als es vielfach geschieht, wenn man dieses immer berücksichtigen wollte. Man würde dann gewahr werden, wie die Unterschiede der Meinungen in vielen Fällen nur von der Verschiedenheit der Gesichtspunkte herrühren. Und nur durch verschiedene wahre Ansichten kann man sich dem Wesen der Dinge nähern. Die Fehler, die in dieser Richtung gemacht werden, rühren nicht davon her, daß die Menschen verschiedene Ansichten sich bilden, sondern sie ergeben sich, wenn ein jeder seine Ansicht als die alleinberechtigte ansehen möchte.

Ein Einwand gegen alles dieses bietet sich leicht dar. Man könnte sagen, der Mensch solle, wenn er die Wahrheit darstellen will, nicht eine Ansicht geben, sondern sich über mögliche Ansichten zu einer Gesamtauffassung eines entsprechenden Dinges erheben. Diese Forderung mag annehmbar klingen. Erfüllbar aber ist sie nicht. Denn, was ein Ding ist, muß eben von verschiedenen Gesichtspunkten aus gekennzeichnet werden. Das gewählte Bild von dem Baume, der von verschiedenen Gesichtspunkten aus gemalt wird, scheint zutreffend. Wer es verschmähen wollte, sich an die verschiedenen Bilder zu halten, um ein Gesamtbild zu gewinnen, der könnte ja vielleicht etwas ganz Verschwommenes, Nebelhaftes hinmalen; aber es läge in solch verschwommenem Bilde doch keine Wahrheit. So ist auch keine Wahrheit durch eine Erkenntnis zu gewinnen, welche mit einem Blicke den Gegenstand umspannen will, sondern allein durch die Zusammenfassung der wahren Ansichten, welche von verschiedenen Standpunkten aus gegeben werden. Der menschlichen Ungeduld mag dieses wenig entsprechen; es entspricht aber den Tatsachen, welche man

podáva to, čo je pozorované. A protirečené je mu až vtedy, keď sa preukáže, že iný náhľad, podávaný *z toho istého* hľadiska, mu môže oprávnene protirečiť. Naproti tomu rozdiel náhľadov, podávaných z rôznych hľadísk nevypovedá spravidla nič. Kto vec uchopuje takto, ten je ochránený pred ľahkovážnou námietkou, že pri takom chápaní sa musí javiť *každý* názor ako oprávnený. Tak, ako obraz stromu z istého stanoviska musí mať istú podobu, tak musí takú mať aj duchovný náhľad z nejakého stanoviska. Tým je však jasné, že chybu v nejakom náhľade možno dokázať až keď máme jasno o stanovisku, z ktorého je náhľad podávaný.

Vo svete ľudských názorov by sme na tom boli oveľa lepšie, než sa to mnohokrato deje, keby sme k tomuto vždy prihliadali. Potom by sme si boli vedomí, ako rozdiely v názoroch pochádzajú v mnohých prípadoch len z rozličnosti stanovísk. A podstate veci sa človek môže bližiť len skrze rozličné správne náhľady. Chyby, ktoré sa v tomto smere robia, nepochádzajú z toho, že si ľudia robia rozličné náhľady, ale vznikajú vtedy, keď každý by chcel svoj náhľad vidieť ako jediný oprávnený.

Námietka proti tomuto všetkému sa ponúka ľahko. Mohli by sme povedať, že človek by mal, ak chce podávať pravdu, nepodávať len jeden náhľad, ale nad všetky možné náhľady sa pozdvihnúť k celkovému uchopeniu zodpovedajúcej veci. Táto požiadavka môže znieť prijateľne. Splniteľná však nie je. Pretože to, čo je nejaká vec, musí práve byť charakterizované z rôznych stanovísk. Onen príklad s obrazom stromu, ktorý je maľovaný z rôznych stanovísk, sa javí byť výstižným. Kto by chcel opovrhnuť tým, aby sa držal rozličných obrazov k získaniu celkového obrazu, ten môže azda namaľovať niečo nejasné, hmlisté; avšak v takom nejasnom obraze predsa nie je žiadna pravda. Práve tak sa nedá získať žiadna pravda takým poznaním, ktoré chce predmet obopnúť jedným pohľadom: Dá sa získať jedine zhrnutím pravdivých náhľadov, ktoré sú podané z rozličných stanovísk. Ľudskej netrepezlivosti môže toto len málo zodpovedať; zodpovedá to však skutočnostiam, ktoré sa človek

erkennen lernt, wenn man ein inhaltvolles Erkenntnisstreben entwickelt.

Weniges kann so stark zu echter Schätzung der Wahrheit führen als solches Erkenntnisstreben. Und echt darf diese Schätzung deshalb genannt werden, weil sie nicht Kleinmut im Gefolge haben kann. Sie führt nicht zur Verzweiflung an dem Wahrheitsstreben, weil sie die Wahrheit als solche in der Beschränkung anerkennt; sie schützt aber vor dem inhaltlosen Hochmut, welcher in seinem Wahrheitsbesitze das umfassende Wesen der Dinge zu umschließen glaubt.

Wer solches genügend berücksichtigt, der wird begreiflich finden, daß insbesondere Erkenntnis des Menschen so angestrebt werden sollte, daß man sich dessen Wesen von verschiedenen Gesichtspunkten aus zu nähern versucht. *Ein* solcher Gesichtspunkt soll für die folgenden Andeutungen gewählt werden. Er soll als ein solcher charakterisiert werden, der zwischen zwei anderen gleichsam in der Mitte liegt. Und es soll nicht etwa behauptet werden, daß es neben den dreien, welche hier berücksichtigt werden, nicht noch - viele - andere Gesichtspunkte gäbe. Doch sollen die drei als besonders charakteristische hier ausgewählt werden.

Der erste Gesichtspunkt, der in solcher Beziehung in Betracht kommt, ist derjenige der *Anthropologie*. Diese Wissenschaft sammelt, was sich der sinnenfälligen Beobachtung über den Menschen ergibt und sucht aus den Ergebnissen ihrer Beobachtung Aufschlüsse über dessen Wesen zu erhalten. Sie betrachtet z. B. die Einrichtung der Sinnesorgane, die Gestalt des Knochenbaues, die Verhältnisse des Nervensystems, die Vorgänge der Muskelbewegung usw. Sie dringt durch ihre Methoden in den feineren Bau der Organe ein und sucht die Bedingungen kennen zu lernen des Empfindens, des Vorstellens usw. Sie erforscht auch die Ähnlichkeit des Menschenwesens mit dem tierischen und sucht eine Vorstellung des Verhältnisses zu gewinnen, in welchem der Mensch zu anderen Lebewesen steht. Sie geht weiter und untersucht die Lebensverhältnisse der Naturvölker, die gegenüber den zivilisierten Völkern in der Entwicklung zurückgeblieben erscheinen. Von dem, was sie bei solchen Völkern beobachtet, macht sie sich Vorstellungen darüber, wie die entwickelteren Völker einmal waren, welche über den Bildungsgrad hinausgeschritten sind, auf dem jene stehen geblieben sind. Sie erforscht die Reste der Menschen der Vorzeit in den Schichten der Erde und bildet Begriffe darüber, wie die

uči poznávať, keď rozvíja poznávacie snahy plné obsahu.

Máločo dokáže viesť tak silne ku pravému oceneniu pravdy, než takéto poznávacie snaženie. A toto ocenenie smieme nazvať pravým preto, lebo dokáže nemať za následok malovernosť. Nevedie k spochybňovaniu úsilia o pravdu, pretože v obmedzení spoznáva pravdu ako takú; ochraňuje však pred bezobsažným povýšenectvom, ktoré by verilo, že má vo vlastníctve svojej pravdy súhrnnú podstatu vecí.

Ten, kto k takémuto čomusi dostatočne prihliada, pochopiteľne zistí, že obzvlášť o poznanie človeka je potrebné sa usilovať tak, že sa bude snažiť približovať k jeho podstate z rôznych stanovísk. Pre nasledovné vývody bolo zvolené *jedno* z takýchto stanovísk. Môže byť charakterizované tým, že medzi ďalšími dvomi leží práve uprostred. Nechceme tu azda tvrdiť, že okrem tých troch stanovísk, ku ktorým tu bude prihliadané, by už neexistovali – mnohé – iné hľadiská. Predsa však budú tu zvolené tri ako obzvlášť charakteristické.

Prvé stanovisko, ktoré v takomto vzťahu prichádza do úvahy, je hľadisko antropológie. Táto veda zhromažďuje to, čo sa jej o človeku dostáva v zmyslovom pozorovaní a z výsledkov svojho pozorovania sa pokúša získať vysvetlenia o tejto bytosti. Napríklad sa zaoberá usporiadaním zmyslových orgánov, podobou stavby kostí, pomermi nervového systému, priebehmi pohybu svalov atď. Vniká svojimi metódami do jemnejšej stavby orgánov a snaží sa spoznať podmienky získavania dojmov vnímania, podmienky predstavovania atď. Preskúmava aj podobnosť ľudskej bytosti so zvieracou a skúša získať predstavu vzťahu, v ktorom stojí človek voči ostatným živým bytostiam. Ide ďalej a preskúmava životné podmienky prírodných národov, ktoré voči civilizovaným národom sa javia, že zaostali vo vývoji. Z toho, čo pozoruje pri takých národoch, si robí predstavy o tom, aké boli kedysi tie rozvinutejšie národy, ktoré už prekročili cez onen stupeň vzdelania, na ktorom tie prvé zostali stáť. Skúma zvyšky ľudí z praveku vo vrstvách zeme a buduje si pojmy o tom, ako

Kulturentwicklung fortgeschritten ist. Sie untersucht den Einfluß des Klimas, der Meere, sonstiger geographischer Verhältnisse auf das menschliche Leben. Sie sucht eine Ansicht zu gewinnen über die Bedingungen der Rassenentwicklung, des Völkerlebens, über die Rechtsverhältnisse, die Gestaltung der Schrift, der Sprachen usw. Es wird der Name Anthropologie hier von der gesamten physischen Menschenkunde gebraucht; es wird zu ihr nicht nur das gerechnet, was man oft in engerem Sinne zu ihr zählt, sondern auch Morphologie, Biologie usw. des Menschen.

Die Anthropologie hält sich gegenwärtig in der Regel innerhalb der Grenzen, die man heute als diejenigen der naturwissenschaftlichen Methoden ansieht. Ein gewaltiges Tatsachenmaterial ist durch sie zusammengetragen worden. Trotz der verschiedenen Vorstellungsarten, in welchen dieses Material zusammengefaßt wird, liegt in demselben etwas vor, das in der segensreichsten Art auf die Erkenntnis der menschlichen Wesenheit wirken kann. Und fortwährend mehrt sich dieses Material. Es entspricht den Anschauungen der Gegenwart, große Hoffnungen auf dasjenige zu setzen, was von dieser Seite an Aufhellung der Menschenrätsel gewonnen werden kann. Und es ist ganz selbstverständlich, daß viele den Gesichtspunkt der Anthropologie für ebenso sicher halten, wie sie den nächsten, der hier zu charakterisieren ist, für einen zweifelhaften ansehen müssen.

Dieser andere Gesichtspunkt ist derjenige der *Theosophie*. Ob diese Bezeichnung glücklich oder unglücklich gewählt ist, das soll hier nicht untersucht werden. Es soll nur ein zweiter Gesichtspunkt in Bezug auf die Menschenbetrachtung dem anthropologischen gegenüber gekennzeichnet werden. Theosophie geht davon aus, daß der Mensch vor allem ein geistiges Wesen ist. Und sie sucht ihn als solches zu erkennen. Sie hat im Auge, daß die menschliche Seele nicht nur wie in einem Spiegel die sinnenfälligen Dinge und Vorgänge zeigt und diese verarbeitet, sondern daß sie ein eigenes Leben zu führen vermag, welches seine Anregungen und seinen Inhalt von einer Seite her erhält, die man geistig nennen kann. Sie beruft sich darauf, daß der Mensch in ein geistiges Gebiet eindringen kann, wie er in ein sinnenfälliges dringt. In dem letzteren erweitert sich die Erkenntnis des Menschen dadurch, daß er seine Sinne auf immer mehr Dinge und Vorgänge richtet, und auf Grund dieser sich seine Vorstellungen bildet. In dem geistigen Gebiet schreitet die

pokročil kultúrny vývoj. Skúma vplyvy klímy, mora a iných geografických pomerov na ľudský život. Pokúša sa získať si náhľad na podmienky rasového vývoja, života národov, o rasových pomeroch, o utváraní písma, reči atď. Názov antropológia je tu použitý z celkovej fyzickej náuky o človeku; nepočíta sa k nemu iba to, čo sa k nemu počíta zvyčajne v užšom zmysle, ale aj ľudská morfológia, biológia, atď.

Antropológia sa v súčasnosti drží spravidla v rámci hraníc, ktoré sú dnes vnímané ako prináležiace k prírodovedeckým metódam. Nimi bol zozbieraný mohutný faktický materiál. Napriek rozličným druhom predstáv, v ktorých bol tento materiál zozbieraný, spočíva v ňom niečo, čo môže k poznaniu ľudskej bytosti prispieť tým najpožehnejším spôsobom. A tento materiál sa neustále množí. Zodpovedá to názorom súčasnosti, vkladajúcim veľké nádeje do všetkého, čo z tejto strany môže byť získané k osvetleniu záhady človeka. A je úplne samozrejmé, že mnohí pokladajú stanovisko antropológie za práve tak bezpečné, ako že to nasledujúce, ktoré tu budeme charakterizovať, musia nahliadať ako pochybné.

Toto iné stanovisko je stanovisko *theosofie*. Či je toto označenie volené šťastne alebo nešťastne, to tu nebudeme skúmať. Vo vzťahu ku zaoberaniu sa človekom je to proste voči antropologickému stanovisku len označenie iného stanoviska. Theosophia vychádza z toho, že človek je predovšetkým duchovná bytosť. A ako takú sa ho pokúša spoznať. Má na zreteli, že ľudská duša neukazuje len akoby v zrkadle zmyslové veci a procesy a tieto spracováva, ale že je schopná viesť vlastný život, ktorý získava svoje podnety a obsah z tej strany, ktorá sa môže nazvať duchovnou. Theosophia sa povoláva k tomu, že človek dokáže preniknúť do duchovnej oblasti tak, ako preniká do zmyslovej. V zmyslovej oblasti sa poznanie človeka rozvíja tým, že on svoje zmysly zameriava na stále viac vecí a procesov a na ich základe si buduje svoje predstavy. V duchovnej oblasti kráča

Erkenntnis allerdings anders vor. Die Beobachtungen werden da in innerem Erleben gemacht. Ein sinnenfälliger Gegenstand stellt sich vor den Menschen hin; ein geistiges Erlebnis steigt im Innern auf, wie aus dem Mittelpunkte der menschlichen Wesenheit selbst sich erhebend. Solange der Mensch den Glauben hegt, daß solches Aufsteigen nur eine innere Angelegenheit der Seele sein kann, solange muß ihm Theosophie höchst zweifelhaft sein. Denn es liegt solcher Glaube gar nicht ferne jenem ändern, der annimmt, daß solche Erlebnisse doch nur weitere innere Verarbeitungen des sinnenfällig Beobachteten seien. Es ist nur möglich, in solchem Glauben zu verharren, solange man sich noch nicht durch zwingende Gründe die Überzeugung verschafft hat, daß von einem gewissen Punkte an die inneren Erlebnisse ebenso wie die sinnenfälligen Tatsachen durch etwas bestimmt werden, was der menschlichen Persönlichkeit gegenüber eine Außenwelt ist. Hat man sich diese Überzeugung verschafft, dann muß man eine geistige Außenwelt ebenso anerkennen, wie man eine physische anerkennt. Und man wird sich dann klar sein können darüber, daß der Mensch in Bezug auf sein Geistiges mit einer geistigen Welt zusammenhängt, wie er durch sein Physisches in einer physischen wurzelt. Man wird es dann auch begreiflich finden, daß zur Erkenntnis des Menschen Materialien aus dieser geistigen Welt entnommen werden können, wie die Anthropologie für den physischen Menschen Materialien aus der physischen Beobachtung entnimmt. Man wird dann die Möglichkeit einer Forschung in der geistigen Welt nicht mehr bezweifeln. - Der Geistesforscher bildet sein seelisches Erleben so um, daß die geistige Welt in seine seelischen Erlebnisse eintritt. Er gestaltet gewisse seelische Erlebnisse so, daß in ihnen diese geistige Welt sich offenbart. (Wie das geschieht, hat der Schreiber dieser Skizze in seiner Schrift dargestellt: «Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?» Berlin, Philosophisch-theosophischer Verlag.) Man kann dieses so gestaltete Seelenleben dasjenige durch «hellsichtiges Bewußtsein» nennen. Nur muß man von diesem Begriffe all den Unfug ferne halten, welcher in der Gegenwart mit dem Worte «Hellsehen» getrieben wird.

So zu innerem Erleben zu kommen, daß sich der Seele diese oder jene Tatsachen der geistigen Welt unmittelbar offenbaren, erfordert lange, entsagungsvolle, mühsame Seelenverrichtungen. Es wäre aber ein verhängnisvolles Vorurteil, wenn man glauben wollte, daß nur für denjenigen die seelischen Erlebnisse Früchte tragen können, der

však poznanie inak. Pozorovania sa tu vykonávajú vo vnútornom prežívaní. Zmyslový predmet sa stavia pred človeka vonku; duchovný zážitok vystupuje vo vnútri, akoby sa sám pozdvihol z centra ľudskej bytosti. Pokiaľ sa človek oddáva viere, že takéto vystúpenie môže byť len vnútorná záležitosť duše, potiaľ mu musí byť theosophia nanajvyš pochybná. Pretože takéto viera leží celkom blízko inej, ktorá predpokladá, že takéto zážitky sú predsa len ďalším vnútorným spracovaním toho, čo bolo zmyslovo pozorované. V takejto viere je však možné zotrvať len potiaľ, kým si človek nevyhnutnými základmi nezískal presvedčenie, že od istého bodu vnútorné zážitky sú práve tak ako zmyslové skutočnosti určené tým, čím je ľudská osobnosť voči vonkajšiemu svetu. Ak si človek získal toto presvedčenie, potom musí duchovný vonkajší svet uznávať práve tak, ako uznáva fyzický svet. A môže nám potom byť jasné, že človek vo vzťahu ku svojmu duchovnu súvisí s duchovným svetom tak, ako skrze svoje fyzické je zakorenený vo fyzickom svete. Potom človek aj pojmovo zistí, že k poznaniu človeka môže prevziať materiály z tohto duchovného sveta tak, ako antropológia pre fyzického človeka berie materiály z fyzického pozorovania. Potom už človek viac nespochybňuje možnosť bádania v duchovnom svete. - Duchovný bádateľ pretvára svoje duševné prežívanie tak, že duchovný svet vstupuje do jeho duševných zážitkov. Utvára isté duševné zážitky tak, že sa v nich tento duchovný svet zjavuje. (Ako sa to deje, predstavil pisateľ tejto skice v jeho spise: „Ako sa dosahujú poznatky vyšších svetov?“). Tento taktó utvorený duševný život môžeme nazvať „jasnovidným vedomím“. Len musíme od tohto pojmu držať ďaleko všetky neprístoynosti, ktoré sa v súčasnosti spájajú so slovom „jasnovidnosť“.

Dojst' ku vnútornému prežívaní tak, že sa duši tie či oné skutočnosti duchovného sveta bezprostredne zjavujú, vyžaduje dlhé, odriekania plné, namáhavé duševné činnosti. Bolo by však osudným predsudkom veriť, že duševné zážitky by mohli prinášať ovocie iba pre tých, ktorí

sie durch solche Seelenverrichtungen unmittelbar erlebt. Es verhält sich damit ganz anders. Wenn durch die entsprechenden Seelenverrichtungen die geistigen Tatsachen zur Offenbarung gekommen sind, dann sind sie für die Menschenseele gleichsam erobert. Teilt sie der Geistesforscher mit, nachdem er sie gefunden, dann können sie jedem Menschen einleuchten, der mit gesundem Wahrheitssinn und unbefangener Logik auf sie hinhört. Man sollte nicht glauben, daß nur ein hellichtiges Bewußtsein eine begründete Überzeugung von den Tatsachen der geistigen Welt haben kann. Jede Seele ist darauf gestimmt, die Wahrheit des von dem Geistesforscher Gefundenen anzuerkennen. Will der Geistesforscher etwas behaupten, was unwahr ist, dann wird dies durch die Ablehnung des gesunden Wahrheitssinnes und der unbefangenen Logik immer festzustellen sein.

Das unmittelbare Erleben der geistigen Erkenntnisse erfordert komplizierte Seelenwege und Seelenverrichtungen; der Besitz solcher Erkenntnisse ist für jede Seele notwendig, welche ein volles Bewußtsein ihrer Menschlichkeit haben will. Und ohne ein solches Bewußtsein ist ein menschliches Leben von einem bestimmten Punkte des Daseins an nicht mehr möglich.

Wenn nun auch die Theosophie Erkenntnisse zu liefern vermag, welche den wichtigsten Bedürfnissen der Menschenseele Befriedigung gewähren, und welche durch den natürlichen Wahrheitssinn und durch die gesunde Logik anerkannt werden können: so wird doch immer eine gewisse Kluft bleiben zwischen ihr und der Anthropologie. Es wird zwar immer folgendes möglich sein. Man wird die Ergebnisse der Theosophie über die geistige Wesenheit des Menschen aufzeigen können und dann in der Lage sein, darauf hinzuweisen, wie die Anthropologie *alles* bestätigt, was die Theosophie sagt. Doch wird von dem einen zu dem anderen Erkenntnisgebiete ein weiter Weg sein.

Es ist aber möglich, die Kluft auszufüllen. In einer gewissen Beziehung soll dies hier durch die Skizzierung einer *Anthroposophie* geschehen. Wenn Anthropologie sich vergleichen läßt mit den Beobachtungen eines Wanderers, welcher in der Ebene von Ort zu Ort, von Haus zu Haus geht, um eine Vordstellung von dem Wesen eines Landstriches zu gewinnen, wenn Theosophie dem Überblick gleicht, den man von dem Gipfel einer Anhöhe über denselben Landstrich gewinnt, soll Anthroposophie verglichen werden dem Anblick, den man haben kann von dem

ich bezprostredne prežívajú takýmto duševným uspôsobením. S tými je to úplne inak. Keď zodpovedajúcim duševným uspôsobením duchovné skutočnosti dôjdu ku zjaveniu, sú tým súčasne pre ľudskú dušu vydobyté. Ak sa s nimi duchovný bádateľ podelí po tom, čo ich našiel, potom môžu osvietiť každého človeka, ktorý im načúva so zdravým zmyslom pre pravdu a nepredpojatou logikou. Nemali by sme veriť, že odôvodnené presvedčenie o skutočnostiach duchovného sveta môže mať len jasnovidné vedomie. Každá duša je určená k tomu, aby uznala pravdu toho, čo nachádza duchovný bádateľ. Ak chce duchovný bádateľ tvrdiť niečo, čo je nepravda, tak sa to vždy deje skrze odmietnutie zdravého zmyslu pre pravdu a nepredpojatej logiky.

Bezprostredné prežívanie duchovných poznatkov si vyžaduje komplikované cesty duše a duševné uspôsobenie; ale osvojenie si týchto poznatkov je nevyhnutné pre každú dušu, ktorá chce mať plné vedomie svojho človečenstva. A bez takéhoto vedomia nie je ľudský život od istého bodu bytia viac možný.

Avšak i keď theosofia bude schopná dodať poznatky, ktoré poskytujú uspokojenie najdôležitejších potrieb ľudskej duše a ktoré budú môcť byť uznané prirodzeným zmyslom pre pravdu a zdravou logikou, tak stále ešte zostane istá priepasť medzi ňou a antropológiou. Môže byť síce možné to, že človek objaví výsledky theosofie o duchovnej bytosti človeka a potom je v stave poukázať na to, že antropológia potvrdzuje *všetko*, čo theosofia tvrdí, predsa však od jednej ku druhej oblasti poznania existuje dlhšia cesta.

Túto priepasť je však možné vyplniť. V istom vzťahu sa toto má udiat tu, náčrtom *antroposofie*. Ak sa antropológia dá prirovnať k pozorovaniu cestovateľa, ktorý kráča po rovine od miesta k miestu, od domu k domu, aby získal predstavu o podstate istej časti územia; ak theosofia sa rovná prehľadu, ktorý o tej istej časti územia získa z vrcholu nejakej vyvýšeniny; môže byť antroposofia prirovnaná pohľadu, ktorý môže mať človek z

Abhänge der Anhöhe, wo das Einzelne noch vor Augen steht, doch sich aber das Mannigfaltige schon zu einem Ganzen zusammenzuschließen beginnt.

Anthroposophie wird den Menschen betrachten, wie er sich vor die physische Beobachtung hinstellt. Doch wird sie die Beobachtung so pflegen, daß aus der physischen Tatsache der Hinweis auf einen geistigen Hintergrund gesucht wird. So kann Anthroposophie aus der Anthropologie in die Theosophie hinüberleiten.

Ausdrücklich soll bemerkt werden, daß hier nur eine ganz kurze Skizze der Anthroposophie gezeichnet werden soll. Eine ausführliche Darstellung nähme vieles in Anspruch. Die Skizze ist so gedacht, daß sie nur das Leibliche des Menschen berücksichtigt, insofern dieses Offenbarung des Geistigen ist. Und in diesen Grenzen ist die Anthroposophie im engeren Sinne gemeint. An sie muß sich dann reihen eine *Psychosophie*, welche das Seelische betrachtet, und eine *Pneumatosophie*, die sich mit dem Geist beschäftigt. Damit mündet dann Anthroposophie in die Theosophie selbst ein.

Rudolf Steiner

Preklad Róbert Blaschke

úbočia tejto vyvýšeniny, kde jednotlivosti ešte stoja pred zrakom a predsa už sa tá rôznorodosť začína zoskupovať k istému celku.

Antroposofia sa bude zaoberať človekom tak, ako sa tento stavia pred fyzické pozorovanie. Avšak toto pozorovanie bude pestovať tým spôsobom, že hľadá od fyzickej skutočnosti poukaz na duchovné pozadie. Tak môže antroposofia viesť z antropológie do theosofie.

Dôrazne musí byť uvedené, že tu bude načrtnutá len celkom krátka skica antroposofie. Podrobné opísanie by muselo vziať do úvahy príliš mnohé. Táto skica je myslená tak, že prihliada len k telesnosti človeka - pokiaľ je táto telesnosť zjavením duchovna. A v týchto hraniciach je mienená antroposofia v užšom zmysle. K nej sa potom musí priradiť *psychosofia*, ktorá sa zaoberá tým, čo je duševné a *pneumatosophia*, ktorá sa zaoberá duchom. Tým ústi potom antroposofia do samotnej theosofie.